

**Methodologie voor
sociaalwetenschappelijk
onderzoek**

Foeke van der Zee

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprerecht.

Voor het opnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Titel: methodologie voor sociaalwetenschappelijk onderzoek

Auteur: Foeke van der Zee

Meelezers:

Helene Andrea

Odin van der Stelt

Rienk van Marle

Omslagontwerp: Peter Boersma

Illustraties: Yvonne Sebo

Redactie: Tekstbureau De Groene Draak, Groningen

Druk: WM Veenstra, Groningen

© Hulp bij Onderzoek (BMOOO), Foeke van der Zee, 2015

ISBN: 978-90-78421-11-5

NUR: 143

Uitgever: Hulp bij Onderzoek, Groningen

Inhoudsopgave

Voorwoord	iii
Verantwoording	v
INTRODUCTIE	1
1. Wat is onderzoek	2
1.1 Een definitie van onderzoek	2
1.2 De onderzoeker als probleemoplosser of de onderzoeker als adviseur	4
1.3 Onderzoek en verwante termen	4
1.4 Wetenschappelijk versus niet-wetenschappelijk onderzoek	5
1.5 Het methodologisch handelingsmodel	6
1.6 Onderzoek en theorie	10
1.7 De kwaliteit van het onderzoek	11
Vragen en opdrachten.....	12
2. Veelvoorkomende onderzoekstypen bekeken vanuit het perspectief van het methodologisch handelingsmodel	14
2.1 Literatuurstudie	14
2.2 Ondervragen van deskundigen	17
2.3 Grootschalig surveyonderzoek	18
2.4 Laboratoriumonderzoek	20
Vragen en opdrachten.....	21
DE ACHT STAPPEN IN IEDER ONDERZOEK	23
3. De eerste stap: probleem- en vraagstelling	24
3.1 Wat is een probleemstelling en wat is een vraagstelling?	24
3.2 Eisen aan de vraagstelling	27
3.3 Typen vraagstellingen	28
3.4 Herkennen van slecht geformuleerde vragen	29
Vragen en opdrachten.....	31
4. De tweede stap: het onderzoeksdesign	32
4.1 Wat is een onderzoeksdesign	33
4.2 Opbouw van het onderzoeksdesign.....	33
4.3 Matchen en randomiseren	36
4.4 Een voorbeeld van het redeneren met een design	38
4.5 Een apart geval: placebo's.....	40

4.6 Experimentele en niet-experimentele variabelen	40
4.7 Het conceptueel model	42
Vragen en opdrachten.....	43
5. De derde stap: het meetinstrument.....	45
5.1 Wat is meten?	45
5.2 Manieren van meten	46
5.3 Validiteit.....	49
5.4 Betrouwbaarheid	52
5.5 Kan het meetinstrument voldoende discrimineren?	53
5.6 Hoe kies je het juiste meetinstrument?	54
Vragen en opdrachten.....	55
6. De vierde stap: de steekproef	57
6.1 Wel of niet een steekproef trekken?	57
6.2 Terminologie: van populatie naar respons	58
6.3 Eisen aan de steekproef.....	60
6.4 Representativiteit.....	60
6.4.1 <i>Opvattingen over representativiteit</i>	61
6.4.2 <i>Toetsen van representativiteit</i>	64
6.5 Steekproefgrootte	66
6.6 Negen manieren van steekproeftrekken	68
6.7 Panels	72
Vragen en opdrachten.....	73
7. De vijfde stap: de analyseopzet	74
7.1 Analyse van kwalitatieve gegevens.....	75
7.1.1 <i>Het geschreven woord</i>	75
7.1.2 <i>Het gesproken woord</i>	75
7.1.3 <i>Beeld- en geluidsmateriaal</i>	77
7.1.4 <i>Objecten of voorwerpen</i>	77
7.1.5 <i>Slotopmerking bij kwalitatieve analyse</i>	77
7.2 Analyse van kwantitatieve gegevens.....	78
7.2.1 <i>Het niveau van de variabele</i>	78
7.2.2 <i>De basisvorm van statistische toetsen</i>	80
7.2.3 <i>De keuze voor een statistische toets</i>	84
7.3 Het concrete analyseplan.....	86
Vragen en opdrachten.....	88
8. De zesde stap: data verzamelen.....	90
8.1 Hoe ga je fatsoenlijk om met de deelnemers aan het onderzoek	91
8.2 Uitval.....	92

8.2.1 Soorten uitval	93
8.2.2 Non-responsonderzoek.....	95
8.3 Voorkomen van uitval en respons verhogende maatregelen.....	96
8.3.1 Problemen bij de benaderde personen.....	96
8.3.2 De presentatie	98
8.3.3 Anonimiteit is leuk, maar niet altijd mogelijk	99
8.3.4 Soms helpt een kleine beloning	100
8.3.5 Een herinnering afgeven helpt altijd.....	101
8.3.6 Houd rekening met het tijdstip	102
8.4 Oversampelen.....	102
8.5 Voorkom ongewenste invloed van anderen	104
8.6 Blind onderzoek	104
Vragen en opdrachten.....	106
9. De zevende stap: de data analyseren	107
9.1 De gegevens invoeren in een databestand.....	107
9.1.1 Wat te doen met de verschillende soorten data.....	108
9.1.2 Het kwantitatieve databestand	112
9.2 Analyse van de respons	113
9.3 Voer de analyses voor de kwalitatieve gegevens uit.....	113
9.3.1 Vergelijkingen met kwalitatief materiaal	114
9.3.2 Protocolanalyse.....	116
9.4 Uitvoeren van analyses op het kwantitatieve materiaal	119
9.4.1 De ingevoerde gegevens controleren	119
9.4.2 Beschrijving van de respons en de representativiteit.....	120
9.4.3 Controle of constructie van de meetinstrumenten.....	121
9.4.4 Statistische analyses ter beantwoording van de onderzoeksvraag	121
9.4.5 De kwalitatieve fase in de kwantitatieve analyse.....	122
9.4.6 Aanvullende analyses	124
9.5 Bijzondere analyses.....	124
9.5.1 De samengestelde vraag	125
9.5.2 Weging.....	127
9.5.3 Betrouwbaarheidsintervallen	129
Vragen en opdrachten.....	131
10. De achtste stap: het onderzoeksverslag.....	132
10.1 Vormen van verslaggeving.....	132
10.2 De standaardopbouw van een onderzoeksrapport.....	134
10.3 Nuttig gebruik van tabellen en grafieken	138
10.3.1 Tabellen.....	138
10.3.2 Grafieken.....	140

10.4 Verwijzen naar literatuur.....	141
10.4.1 Hoe verwijst je in de tekst naar auteurs?	141
10.4.2 Opstellen van de literatuurlijst.....	144
Vragen en opdrachten.....	146

TOEPASSINGEN.....149

11. Typen onderzoek (een algemene indeling) 150

11.1 Indeling naar vraagstelling	150
11.1.1 Exploratief onderzoek	151
11.1.2 Beschrijvend onderzoek	152
11.1.3 Vergelijkend onderzoek.....	152
11.1.4 Evaluatieonderzoek.....	153
11.1.5 Verklarend onderzoek	154
11.1.6 Longitudinaal onderzoek.....	155
11.2 Indeling naar de plaats waar de gegevens zijn verzameld	157
11.2.1 Bureauonderzoek.....	157
11.2.2 Veldonderzoek.....	158
11.2.3 Laboratoriumonderzoek.....	166
11.2.4 Simulatieonderzoek.....	167
11.3 Kwalitatief of kwantitatief onderzoek.....	169
11.4 De onderzoekskubus	170
Vragen en opdrachten.....	173

12. Specifieke vormen van sociaalwetenschappelijk onderzoek 174

12.1 Het veldexperiment (verklarend onderzoek in het veld)	174
12.2 Het laboratoriumexperiment	175
12.3 Praktijkgericht onderzoek	177
12.4 Mystery guest	180
12.5 Simulatie.....	182
12.6 Big data	184
Vragen en opdrachten.....	186

13. Zelf een meetinstrument maken.....188

13.1 Overschrijven	188
13.1.1 Twee uitersten in de meetmethode ‘overschrijven’	188
13.1.2 Het overschrijven als proces.....	189
13.1.3 Je wapenen tegen fouten	191
13.1.4 Adviezen om overschrijven als meetinstrument te gebruiken	192
13.2 Observeren	194
13.2.1 De toevallige observatie.....	194

13.2.2	<i>Systematische observatie</i>	195
13.2.3	<i>De vier basisvormen van observeren</i>	196
13.2.4	<i>De betrouwbaarheid en de validiteit van observaties</i>	199
13.3	Interviewen.....	199
13.3.1	<i>Welke vormen van interview zijn er?</i>	200
13.3.2	<i>Drie afnamevormen</i>	201
13.3.3	<i>Het interview voorbereiden</i>	201
13.3.4	<i>De taken van de interviewer tijdens het interview</i>	202
13.3.5	<i>Het nawerk, de afhandeling</i>	203
13.4	Groepsbijeenkomsten	204
13.4.1	<i>Soorten groepsbijeenkomsten</i>	204
13.4.2	<i>De samenstelling van de groep</i>	205
13.4.3	<i>De gespreksleider</i>	206
13.4.4	<i>Analyseren en verwerken van de data</i>	207
13.5	Enquêteren.....	207
13.5.1	<i>Betekenis van de term ‘enquête’</i>	207
13.5.2	<i>Het verschil tussen enquêteren en interviewen</i>	208
13.5.3	<i>Soorten vragen</i>	209
13.5.4	<i>Eisen aan de vragen</i>	212
13.5.5	<i>Eisen aan de antwoorden</i>	215
13.5.6	<i>Test je vragenlijst</i>	217
13.5.7	<i>Manieren van afnemen van vragenlijsten</i>	218
13.5.8	<i>Lengte van de vragenlijst</i>	222
	Vragen en opdrachten.....	223
	14. Onderzoeksleidraad / checklist	225
	Fase 1: probleem- en vraagstelling.....	227
	Fase 2: het onderzoeksontwerp	228
	Fase 3: de uitvoering	233
	Fase 4: het verslag	236
	Zakenregister	238